

Asia: VN/12442/2021

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta laeiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta ja rikoslain 44 väliaikaisesta muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Yleishuomiot hallituksen esityksestä?

Hallituksen esityksen valmistelussa ei ole kuultu kuntia, rajanylityspaikoilla työskenteleviä muita tahoja tai alan asiantuntijoita. Tämä on erittäin valitettavaa ja näkyy esityksen sisällössä. Hallituksen esitys on myös valmisteltu kiireellisenä ja lausuntoaikaa on varattu käytännössä vain neljä työpäivää. Tämä valmisteluakataulu on kohtuuton eikä vastaa hyvää lainvalmistelukäytäntöä.

Matkustuksen elpyminen on koko Suomelle tärkeää ja siksi olisi ollut tärkeää, että olisi voitu jo pikaisesti määritellä toiminnan uudet linjat. Nyt hallituksen esitysluonnoksen mukaan laki voisi olla voimassa aikaisintaan heinäkuussa tai myöhemmin. Tämä vaarantaa Suomen pääsyn mukaan matkustamisen elpymiseen, vaikka Suomella olisi siihen muita maita paremmat edellytykset suuren rokotekattavuuden vuoksi.

Lähtökohtana tulee olla terveysturvallinen matkustaminen. Siksi yleiseurooppalaisena linjana on, että terveystarkastus tehdään lähtömaassa. Vantaan kaupunki puoltaa tätä lähtökohtaa. Vantaan kaupunki asetti lentokenttätoimijoiden asiantuntijaryhmän tekemään ehdotuksen terveysturvallisen matkustamisen mallista, joka suositti samaa menettelyä. Näin voidaan varmistaa se, että matkustettaessa yleisellä liikennevälineellä, matkustetaan terveenä.

Hallituksen esitysluonnoksessa on kuitenkin liitetty terveystarkastukseen Suomessa sellaisia lisäehtoja ja vaatimuksia, jotka hankaloittavat matkustamista kohtuuttomasti ja todennäköisesti estävät matkustamisen elpymistä. Hallituksen esitysluonnos käytännössä kiristäisi nykyisiä jo tiukkoja matkustamisen ehtoja entisestään tilanteessa, jossa yhteiseurooppalaisena linjana on hallitusti avata matkustamista. Vaikka Suomi edellyttäisi terveystodistusta maahan tullessa,

tehtäisiin hallituksen esitysluonnoksen mukaan terveystarkastus ja todistusten tarkistaminen lähtömaan sijasta Suomessa, mikä on väärä lähtökohta.

Esitys tiukentaa maahantuloa ja poikkeaa muiden Euroopan maiden linjasta

Esityksen mukaan Suomeen saapunut matkustaja, jolla on luotettava todistus enintään 72 tuntia ennen Suomeen saapumista tehdyn covid-19 -testin negatiivisesta tuloksesta joutuu kuitenkin covid-19-testiin aikaisintaan 72 tuntia ja viimeistään 120 tuntia maahan saapumisensa jälkeen. Kahden testin vaatimus poikkeaa esityksen perusteluidenkin mukaan monesta Euroopan maassa käyttöön jo otetusta linjasta ja hankaloittaa matkustajien maahantuloa merkittävästi. Tällä hetkellä rokotuskattavuus ei ole maailman tai Euroopan laajuisesti vielä kovinkaan korkealla tasolla. Nykyisin esimerkiksi Helsinki-Vantaan lentoasemalla on 900 matkustajaa päivittäin. Heistä 650 matkustajalla on negatiivinen testitodistus, 250 testataan ja 20 matkustajalla on rokotetodistus. Vain 2 %:lla matkustajista on siis nykyisin mukanaan rokotetodistus. Tämä tilanne toki muuttuu, mutta se vie maailmanlaajuisesti aikaa ja siksi nyt alkuvaiheessa negatiivinen testitodistus on merkittävä tapa matkustaa. Tämän vuoksi toisen testin vaatimus muodostaa merkittävän esteen matkustamisen ja matkailun elpymiselle.

Lisäksi matkustajilta vaaditaan omaehtoinen karanteeni, mikä on niin ikään vaatimuksena eurooppalaisesta linjasta poikkeava. Tällä hetkellä Schengen maista 23 valtiota ei enää edellytä karanteenia matalan riskin maista matkustettaessa negatiivisen testitodistuksen tai rokotustodistuksen kanssa.

Nämä lisäehdot vaikeuttavat matkustamista ja tekevät Suomesta esimerkiksi matkailun kannalta liian hankalan maan.

Hallituksen esitysluonnoksessa transit-matkailijoille ei esitetä erityisiä vaatimuksia, mitä myös Vantaan kaupunki puoltaa. Tämä mahdollistaa Helsinki-Vantaan toimimisen joustavana lentoliikenteen solmukohtana.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan vaatimukset eivät koskisi alle 13-vuotiaita lapsia. Koska EU:ssa ei ole vielä edes hyväksytty koronarokotuksia alle 16-vuotiaille, tämä vaikeuttaisi perheiden matkustamista. Ikäraja tulisikin nostaa 16-vuoteen. Vaikka aikuisilla olisi rokotetodistukset eikä heidän tarvitsisi mennä toiseen testiin, niin esityksen mukaan kuitenkin perheen 13-16 vuotiaille lapsille tulisi järjestää toiset testaukset vielä Suomessa ja heidän tulisi olla Suomessa karanteenissa. Tämäkin lisäehto hankaloittaa perheiden matkustamista kohtuuttomasti.

Lentoliikenteen markkinoita jaetaan jo nyt uudelleen ja Suomi ei saisi tässä tilanteessa menettää asemaansa. Jos lentoreitit suunnitellaan uudelleen Suomi ohittaen, on nykyistä asemaa vaikea saada enää takaisin. Lentoliikenne työllistää koko Suomessa jopa 140 000 ihmistä, kun otetaan välilliset työpaikat huomioon. Matkustamisen elpyminen ja eurooppalaisessa linjassa mukana oleminen on näin koko Suomen kannalta olennainen asia.

Esityksestä puuttuu riskiarvio

Euroopan unionin linjauksen mukaan ylimääräisiä matkustusrajoituksia ei saisi asettaa, elleivät ne ole oikeasuhtaisia ja välttämättömiä kansanterveyden suojelemiseksi. Hallituksen esitys on sama riippumatta siitä, mistä maasta ja millaisen epidemiatilanteen alueelta matkustaja Suomeen saapuu. Kaikkien matkustajien maahantulon rajoittaminen ei ole kaikilta osin perusteltua, ja vaikka maiden tai alueiden määrittely olisi käytännössä haastavaa, tulisi siihen edelleen miettiä ratkaisua.

Esityksessä ei ole otettu huomioon sitä, että Suomessa laajeneva rokotuskattavuus ehkäisee laajojen ja riskiryhmien vakavien sairastumisten riskiä. Siten tilanne ei enää ole kansanterveydellisesti yhtä uhkaava, kuin se oli vuosi sitten, jolloin rokotuksia ei vielä ollut aloitettu. Tähän mennessä taudin kumulatiivinen kuolevuus on ollut noin 1 %. Valtaosa menehtyneistä on 70-vuotiaita. On pidettävä todennäköisenä, että laajan rokotuskattavuuden myötä erityisesti vanhusväestön koronasta aiheutuvat kuolevuusluvut ovat edelleen laskevia. Siten kumulatiivisen kuolevuuden lopullinen luku pandemian myöhäisemmässä vaiheessa tulee olemaan merkittävästi alle yhden prosentin, mitä voidaan pitää influenssaan rinnastettavana menehtymisriskinä. Esityksessä esitettyjen laskentamallien perusteita ei ole esitetty. Niissä ei oletettavasti ole otettu huomioon muuttuvan rokotuskattavuuden vaikutusta. Tästä aiheutuu vääristynyt tautitilanteen riskiarvio ja esityksessä esitetyt muuta EU-aluetta kireämmät terveysturvallisuustoimenpide-ehdotukset.

Lakiehdotuksessa lentokentälle esitetyt toimenpiteet vastaavat samaa toimintatasoa, joka oli asetettu jo elokuussa. Terveysdokumenttien tarkistusvelvoitetta esitetään Suomeen saavuttua kentällä tehtäväksi, vaikka se olisi tarkoituksenmukaista ja kokonaisresursseja merkittävästi säästävämpää tehdä lähtömaassa, jolloin myös matkustamisen aikana terveysturvallisuus olisi nykyistä paremmin varmistettu.

Kattavien testauksien avulla on voitu todeta, että positiivisten tapausten osuus kaikista testatuista matkustajista oli matala, noin kaksi prosenttia. Näistä merkittäväällä osalla oli taustalla jo sairastettu tauti eikä tartuttavuusriskiä enää ollut. Kohdennettujen lentojen tunnistaminen ja niiden testaaminen voidaan edelleen katsoa vaikuttavaksi toiminnaksi. Sen sijaan lentotoiminnan lisääntyessä testaustoiminnan laajentamista oireettomien matkustajien tilan varmistamiseen voidaan katsoa resurssien tuhlaukseksi, ilman todellista toivottua terveydellistä suojelevaa vaikutusta.

Vantaa pitää perusteltuna sitä, että testataan kohdennetusti vain korkean riskitason maista tulevat, mutta EU:n alueella alle 75 ilmaantuvuuden maista tulisi saada matkustaa Suomeen vapaasti niin kuin yleiseurooppalainen linja jo nykyisin on. Nykyisellä esityksellä Suomi poikkeaisi Euroopan unionin vihreän todistuksen tulevista käytänteistä.

Esitys vaatii mahdottoman määrän henkilöresursseja Helsinki-Vantaan lentoasemalle

Esityksen mukaan todistuksen tarkastuksen voi tehdä vain sairaanhoitopiirin tai tartuntatautiviranomaisen palveluksessa oleva henkilö. Resurssitarve on Helsinki-Vantaan lentoaseman osalta erittäin merkittävä. On täysin mahdotonta esimerkiksi toteuttaa tartuntatautiviranomaisen toteuttamaa todistusten tarkastusta lentokentällä. Henkilöresurssit eivät riitä tähän eikä lentokentälle pysty sijoittamaan tällaista henkilömäärää. Normaalitilanteessa tarkistettaisiin 60 000 todistusta lentokentällä vuorokaudessa. Esitys sitoo liiaksi terveydenhuollon henkilöstöä tilanteessa, jossa henkilöstöstä on muutenkin pulaa.

Esityksen vaikutustenarvioinnissa todetaan, että todistuksia olisi mahdollista tarkastaa myös pistokoemaisella tarkastustoiminnalla rajanylityspisteillä. Pistokoemainen tarkastustoiminta olisi tarkoituksenmukainen toimintamalli, mutta itse lakiluonnos ei kuitenkaan pykäläsäännöksen eikä sen perustelujen mukaan mahdollista tätä, vaan lähtee aukottomasta kaikkien todistusten tarkistamisesta Suomen rajoilla. Päätävältä tarkastusten laajuudesta tulisi olla rajanylityspisteen tartuntatautiviranomaisilla, joilla on paras käsitys tarkistustarpeesta sekä käytettävissä olevan henkilöstöresurssin määrästä ja tilojen riittävyydestä matkustajamääriin suhteutettuna.

Esityksen 16a§:n ja 16b§:n mukaan kunnan tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tartuntatautien vastustamistyöstä vastaava viranomainen voi kieltää henkilön poistumisen osoittamastaan paikasta todistuksen tarkistamiseksi enintään kolmen tunnin ajaksi. Helsinki-Vantaan lentoasemalla lentoja tulee lähes ympäri vuorokauden ja ympärivuorokautisen tartuntatautilääkäripäivystyksen ylläpitäminen on käytännössä mahdotonta. Esityksen perusteluissa mainitaan, että myös muulla kunnan palveluksessa olevalla viranhaltijalla olisi oikeus kieltää poistuminen. Valtaosa kunnissa työskentelevistä hoitajista ei ole virassa vaan toimessa. Tämä tulisi muuttaa perusteluosioon oikein. Myös tartuntatautien vastustamistyöstä vastaavan viranomaisen palveluksessa olevalla henkilöllä ostopalvelutyöntekijät mukaan lukien tulisi olla oikeus kieltää henkilön poistuminen, mikäli tätä pykälää halutaan soveltaa mahdollisimman kattavasti.

Esitys tuo merkittävän määrän lisätehtäviä kunnille ja sairaanhoitopiireille

Kuten ehdotuksen vaikutusten arvioinnissakin todetaan, tuo esitys merkittävästi lisätehtäviä kunnille ja sairaanhoitopiireille. ”Ehdotus lisää kuntien ja terveysviranomaisten tehtäviä niin rajanylityspaikkakunnissa kuin muissakin kunnissa. Kunnissa, joissa sijaitsee rajanylityspiste, ehdotus lisääisi terveysviranomaisten tehtäviä toimintamallien suunnittelun sekä matkustajien yleisen neuvonnan ja ohjauksen, todistusten tarkastamisen ja covid-19-testauksen osalta. Lisäksi kuntien olisi varauduttava mahdollisten karanteeni- ja erityispäätösten tekemiseen. Myös tulkkauspalvelujen järjestämiseen tulisi varautua.”

Vastuu testiin hakeutumisesta 72-120 tuntia maahan saapumisen jälkeen on matkustajalla itsellään ja testausvelvollisuuden noudattamatta jättämisestä on määritelty selkeästi sanktio. Kuitenkin sosiaali- ja terveysministeriön 25.5.2021 päivätyn ohjauskirjeen mukaan ”aluehallintovirastojen, kuntien ja sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymien tulee tartuntatautilain 6 §:n mukaisesti hyödyntää lainsäädännön tarjoamia keinoja ja huolehtia siitä, että Suomeen saapuvat henkilöt ohjataan toiseen covid-19-testiin aikaisintaan 72 tuntia maahan saapumisen jälkeen. Toimintamalleja tulee kehittää niin, että toiseen testiin osallistumista voidaan seurata ja henkilöt, jotka eivät ole osallistuneet testiin, voidaan tavoittaa.” Mikäli testiin hakeutumattomien määrä muodostuu suureksi, ei kaupungeilla ole mahdollisuutta kontaktoida näitä matkustajia. Myös heidän saattamisensa rikosoikeudelliseen vastuuseen lienee poliisille käytännössä mahdotonta.

Lain voimassaoloaika

Lait on tarkoitettu olemaan voimassa 31.5.2022 saakka. Kun rokote kattavuus Suomessa ja maailmalla etenee, vaikuttaa lain voimassaoloaika liian pitkältä. Tavoitteena on saada matkustaminen normalisoitua jo tätä aiemmin.

Ovatko toimenpiteet riittäviä matkailun terveysturvallisuuden takaamiseksi?

Toimenpiteet ovat edellä esitetyn mukaisesti ylimitoitettuja ja vaativat kohtuuttoman määrän henkilöresursseja.

Ovatko ehdotetut toimenpiteet välttämättömiä tartuntataudin leviämisen estämiseksi Suomessa ja terveysturvallisuuden lisäämiseksi rajat ylittävässä liikenteessä?

Toimenpiteet ovat edellä esitetyn mukaisesti ylimitoitettuja ja vaativat kohtuuttoman määrän henkilöresursseja.

- **Mille rajanylityspisteille terveydenhuollon henkilökuntaa on resursoitu? (nimet)**
- **Millä aikavälillä terveysviranomaisia on em. rajanylityspisteillä paikalla tällä hetkellä? (tuntia/vrk)**
- **Kuinka paljon terveydenhuollon henkilöresurssia rajanylityspisteille oli huhtikuussa 2021 resursoitu henkilötöyvuosina?**

Noin klo 5.00 - 01.00 tällä hetkellä ja 1.6. alkaen työskennellään 24 / 7.

Terveystarkastus ja Covid-19-testaustoiminta toimii Helsinki-Vantaan terminaalin matkustajapalveluiden aukioloaikojen mukaisesti ja useassa eri vuorossa. Tämän hetken liikennettä varten EMA Finland (36,53 HTV) ja HUS (70 HTV) tarvitsevat yhteensä noin 107 henkilötyövuoden panoksen turvaamaan päivittäisen, 500– 1000 ulkomailta Suomeen saapuvan matkustajan terveysturvallisuusprosessin. Finavia tukee terveysturvallisuutta Helsinki-Vantaan lentoasemalla erillisen palvelusopimuksen mukaisesti. Finavia vastaa lentoasemalla yleisestä Covid-19-turvaopastuksesta ja vartioinnista terveystoimenpiteisiin liittyen. Työvoimatarve on ollut tänä vuonna noin 50 työntekijää/kuukausi. Tämä tarkoittaa sitä, että Finavian työntekijöitä työskentelee terveysturvallisuusprosessissa noin 35,7 työntekijää päivässä Suunnitelma terveysturvallisesta maahantulosta 23.4.2021 7 keskimäärin 8 tunnin vuoroissa. Tämän lisäksi työvoimaa kuluu siivoukseen sekä rakennustöihin, joita viranomaisten edellyttämät prosessit vaativat.

Miltä toimenpide-ehdotukset vaikuttavat Suomen terveydenhuollon kapasiteetin riittävyyden näkökulmasta?

Terveydenhuollon henkilöstöstä on jo nykyisin työvoimapulaa. Heidä tarvitaan heidän perustehtäviensä lisäksi koronan hoidon edellyttämiin tehtäviin kuten rokotuksiin, testauksiin, palveluvelan hoitoon sekä maahantulon tarkastuksiin. Nyt ehdotettu toimintamalli vaatii niin suuren resurssilisäyksen terveydenhuollon henkilöstöä rajoilla tapahtuviin tarkastuksiin, ettei se ole käytännössä mahdollista. Jo nykyinen ennakkotestaukseen perustuva malli vaatii 1000 matkustajaa kohden noin sadan terveydenhuollon ammattilaisen resurssin ja 50 lentokenttätyöntekijän työpanoksen. Jos matkustajien määrät nousisivat ja todistukset tarkistetaan raja-asemilla aukottomasti, terveydenhoidon henkilöstön resurssitarve nousisi ehdotetulla mallilla täysin kestäättömäksi. Tämä vaarantaisi mm koko Uudenmaan terveydenhuoltoa. HUSin Vantaan kaupungin pyynnöstä laskeman arvion mukaan jo 10 000 matkustajan testaukseen määrääminen ja todistusten tarkistaminen vaatisi 2000 terveydenhuollon työntekijää Helsinki-Vantaan lentokentälle. Työntekijä mitoitusta lisää se, että lentokoneet tulevat usein samanaikaisesti, mikä moninkertaistaa tarvittavan henkilöstömäärän.

Mitä mahdollisuuksia ja ratkaisuvaihtoja on käytettävissä organisaatiossanne tai alueellanne ehdotettujen säännösten toimeenpanoon liittyen?

Lakiluonnosta ei tule antaa nyt ehdotetussa muodossa eduskunnalle.

Onko esityksessä määritelty tarkoituksenmukaisesti ja perustellusti ne henkilöryhmät, joihin väliaikaisia säännöksiä ei sovellettaisi?

Lähtökohtana tulee olla luopua tulomaassa tapahtuvasta toisesta testauksesta, ja siksi tämä säännös tulee poistaa. Lähtökohtana tulee olla, että henkilön terveystarkastus tehdään lähtömaassa eikä vasta Suomessa rajoilla.

Lisäksi jo edellä on kiinnitetty huomiota siihen, että toinen testaus vaaditaan Suomessa kaikilta alle 2008 tai tätä myöhemmin syntyneiltä. Tämä raja on edellä todetuin perustein nostettava 16 vuoteen.

Esityksen 16c §:n 4.-kohdan perusteluosiossa todetaan, että Suomen sisäisen jatkolennon matkustajat esittäisivät todistuksensa tai kävisivät maahantulotarkastuksessa lentomatkansa lopullisessa määränpäässä. Tämä on perusteltua, jotta vältetään myöhästymisiltä jatkolennoilta ja vähennetään tarkastus- ja testaustarvetta Helsinki-Vantaalla. Tässä pykälässä voisi harkita huomioitavan myös matkustajat, jotka jatkavat suoraan lennolta esimerkiksi laivalle. Näitä matkustajia saapuu Helsinki-Vantaalle kohtalaisen suuri määrä.

Pennanen Sari-Anna
Vantaan kaupunki - Kaupunginjohtaja